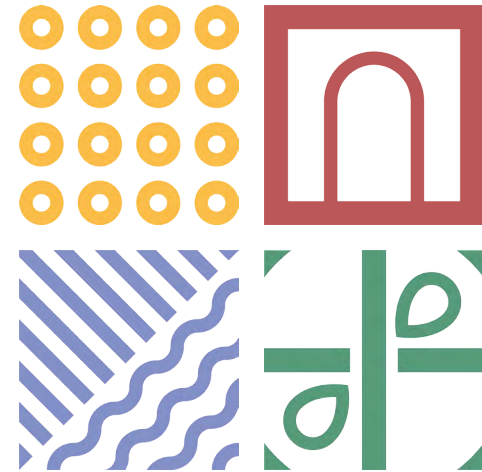
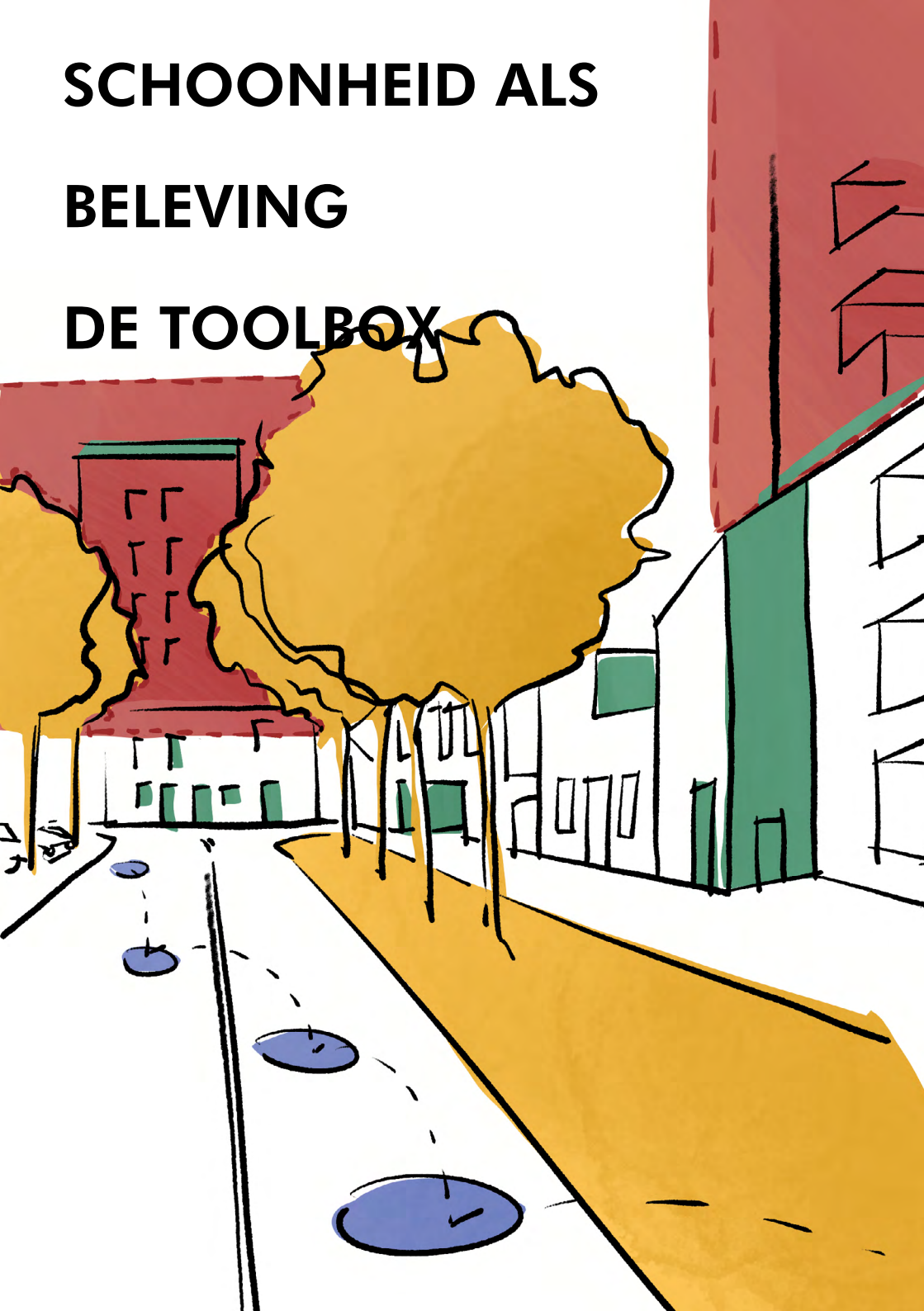

SCHOONHEID ALS BELEVING DE TOOLBOX

Een miljoen nieuwe woningen in 2030! Het woningtekort wordt benaderd vanuit kwantitatief perspectief. Een fors deel van dit vraagstuk dient opgelost te worden als verdichting binnen bestaande wijken en buurten. Juist hier is een kwalitatieve benadering van belang. Dit onderzoek van ZOETMULDER levert een alternatieve verdichtingsmethodiek die zijn oorsprong vindt in de beleving van schoonheid. Vanuit een kwalitatieve beleving op buurtniveau worden nieuwe kwantitatieve inbreidingslocaties gevonden. Dit is gedaan aan de hand van een belevingsanalyse en een toolbox die zich richt op verschillende schalen van stedenbouw tot detail. Op deze wijze biedt ZOETMULDER een methodiek die door eenieder toepasbaar is.

Delft, 22.08.2022

ZOETMULDER

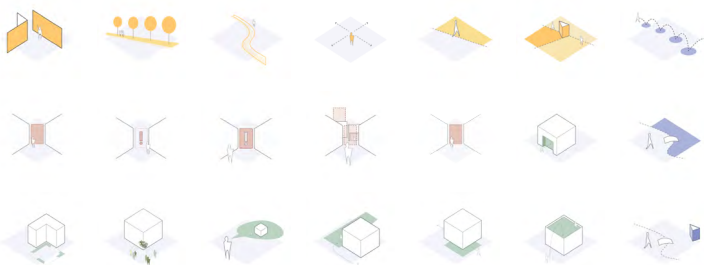
De 4 elementen

Analyse

Casus

Toolbox

PLAN VAN AANPAK

‘Schoonheid als Beleving : de Toolbox’ is een onderzoek naar een alternatieve methodiek voor verdichtingsvraagstukken op buurtniveau waarbij door middel van een kwaliteitsaanpak de schoonheidsbeleving van de bestaande buurt en diens bewoners centraal staat. ZOETMULDER werkt hiervoor samen met Tako Postma, de Stadsbouwmeester van Gemeente Delft, en Sander van Venetië van Stichting Dorp, Stad en Land. Binnen dit project is een toolbox gevormd door een ontwerpend onderzoek naar verschillende locaties en de implementatie van de methodiek binnen een concrete casus; de Tanthof-Oost te Delft.

Onderzoek / De methodiek over de beleving van schoonheid is gebaseerd op twee eerdere onderzoeken door Zoetmulder: Beauty as Experience (2018) en Schoonheid als Ervaring, deel 2 (2021). Aan de hand van een filosofische, empirische en neurologische onderbouwing heeft ZOETMULDER vier terugkerende elementen beschreven die waarde toevoegen aan de esthetische beleving van de gebouwde omgeving. De vier elementen zijn: Atmosfeer; Kader, Grensgevoel en Belofte. De elementen

duiden de ervaringen van schoonheid om je heen en helpen deze te herkennen, begrijpen en toe te passen. Uit deze elementen is een leidraad ontstaan die ingezet kan worden om schoonheid als ontwerpmiddel toe te passen. Binnen het huidige onderzoek is, voortbouwend op deze locatiespecifieke leidraad, een toolbox ontwikkeld die ingezet kan worden bij ruimtelijk vraagstukken met name op het gebied van (stedelijke) verdichting.

Casus & Toolbox / In samenwerking met Tako Postma is aan de hand van een concrete casus gekeken naar de toepassing van de vier elementen in een ontwerpend onderzoek. Dit ontwerpend onderzoek heeft geresulteerd in een Toolbox. Verder is ernaar gekeken wie, wat, waar, wanneer en hoe beschikking dient te hebben over deze Toolbox en hoe deze bijdraagt aan de samenwerking tussen de bestaande betrokken partijen.

Kennisdeling / Dit onderzoek komt samen in een concluderend rapport met de onderzoeksresultaten met daarin de eerste (digitale) editie van het handboek waarin de methodiek en de Toolbox worden omschreven voor geïnteresseerde partijen.

ANALYSE

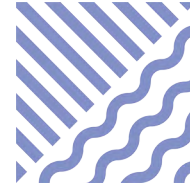
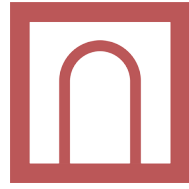

TANTHOF-OOST

Eerst zijn drie buurten in Delft geanalyseerd aan de hand van de vier elementen. Vervolgens is de methodiek door middel van een ontwerpend onderzoek verder uitgewerkt binnen de buurt Tanthof-Oost. Dit resulteert in een toolbox. Tanthof is begonnen als wijk voor gezinnen in de jaren '70 en

ligt op fietsafstand van het historische centrum van Delft. Het centrale deel van Tanthof-Oost wordt omsloten door de busbaan, een groen-blauwe strook en de Lepelaarstraat. De meeste panden bestaan uit verschillende typologieën woningbouw; grondgebonden, galerij en Centraal Wonen. In het midden ligt een grootschalige één-laagse basisschool en een kleinschalig winkelcentrum.

ATMOSFEER

De sfeer van een buurt heeft invloed op de gemoedstoestand van de bewoners en gebruikers. Wanneer deze sfeer tegelijkertijd zowel veilig, harmonieus als onbekend is heeft dit een positieve impact op de beleving van schoonheid. **Harmonieus** is wanneer de objecten waaruit de omgeving bestaat een zelfde soort sfeer uitstralen. **Onbekend** is wanneer er binnen dezelfde sfeer regelmatig nieuwe sfeertinten worden onthuld. **Veilig** is wanneer het subject niet oplettend hoeft te zijn voor potentiële onveiligheid. In de analyse is onderscheid gemaakt in de positieve of negatieve werking van de drie aspecten veilig, harmonieus en onbekend. In de ontwerptools worden positieve aspecten versterkt en negatieve aspecten verholpen.

KADER

Er wordt een kader gevormd wanneer de objecten waaruit de omgeving bestaat zich zo ordenen dat een ander object wordt verheven boven de anderen binnen een belevingssequentie. Een kader is vergelijkbaar met een schilderijlijst. Je gebruikt de lijst om de aandacht te vestigen op het schilderij. In de gebouwde omgeving manifesteert dit zich als **podium**, het object lijkt opgetild, of een **kader**, het object wordt omkaderd. In de analyse worden nog leegstaande kaders herkend. In de ontwerptools worden lege kaders gevuld en nieuwe kaders toegevoegd.

GRENS

Een beleving van schoonheid bestaat uit transities die aangezet worden. Er zijn twee typen transities te onderscheiden in een beleving van schoonheid; het grensgevoel en het grensgeval. Ze geven een kleine opschudding binnen een harmonieuze doorgaande beleving. Vaak komen beiden tegelijk voor, regelmatig in combinatie met het Kader. Een **grensgevoel**, of ook wel **grens in atmosfeer**, bestaat uit een overgang tussen twee atmosfeertinten en signaleert een nieuw deel van de doorgaande ervaring. Een **grensgeval**, of ook wel **grens in aanwezigheid**, bestaat uit een object dat een gebalanceerd contrast maakt met zijn omgeving. Tegelijkertijd staat dit object in harmonie met de rest van de atmosfeer

BELOFTE

De aanwezigheid van de objecten in de omgeving doen een belofte en geven hints aan de waarnemer dat er nog meer te ontdekken valt. Er zijn nog cadeautjes uit te pakken. Dit kan een **belofte naar voortgang** zijn, waarin de omgeving vertelt dat de ervaring nog niet voorbij is. Of een **belofte naar gelaagdheid**, waar een object hints geeft naar een narratieve gelaagdheid. In de analyse worden bestaande en potentiële beloftes herkend. In de ontwerptools worden middelen geboden om vorm te geven aan de beloftes.

ATMOSFEER

De Atmosfeer van Tanthof-Oost wordt in grote mate bepaald door twee ingrediënten: een doorlopende groene beleving & een consequente materialisering van de bebouwing.

Harmonie / Deze materialisering en groene beleving geven een harmonieuze en kansrijke basis.

Veilig / Regelmatig wordt deze harmonieuze sfeer doorbroken door een gevoel van onveiligheid die verbonden is aan de aanwezige auto's, de hoge hekwerken om het groen, onoverzichtelijk groen en blinde gevels.

Onbekende tint / De onbekende tint in de sfeerbeleving is redelijk goed aanwezig door de organische wijkopzet. En wordt enigszins aangezet door de clusters aan bebouwing met verschillende vormtypes en kleurgroepen.

KADER

In de wijk bevinden zich meerdere kaders op verschillende schaalgebieden. Doorkijkjes door smalle steegjes of langs brede lanen. Op geen enkele plek wordt een kader gevuld met een heldere aanwezigheid. Hier bestaat de kans om op verschillende schalen een aanwezigheid toe te voegen. Mogelijk in de vorm van een bouwvolume.

Podium / Er zijn in Tanthof-Oost geen kaders in de vorm van een podium te vinden.

Kader / De kaders in Tanthof-Oost worden gevormd door natuur, bebouwing of een combinatie van beiden. Er zijn veel organische kaders van bomen die door de seizoenen en jaren veranderen. Ook is er een grote hoeveelheid aan plekken met potentie voor dit soort kader, waar alleen het groen opgeschoond moet worden om zichtlijnen te creëren. De kaders die gevormd worden door bebouwing zijn regelmatig sterk en worden versterkt door beplanting. Krachtige kaders zijn te vinden waar ook de bovenkant van de zichtlijn gekaderd wordt door een zwevende galerij.

GRENS

Grensgevoel/Grens in atmosfeer / De groen-blauwe linten in Tanthof-Oost zorgen voor heldere overgangsmomenten in de wijk. De beweging van wijkint - met eigen vormtype en kleurgroep – door een groen-blauw lint naar een andere wijkint – met andere vormtype en kleurgroep – geeft een bruikbare grens in atmosfeer. Deze sfeerovergangen worden regelmatig verzwakt door te onoverzichtelijk groen of te grote steenachtige oppervlakten waardoor het contrast te hard wordt. Het contrast in atmosfeer van Tanthof-Oost is een duidelijke kans waar zorgvuldig mee omgesprongen dient te worden.

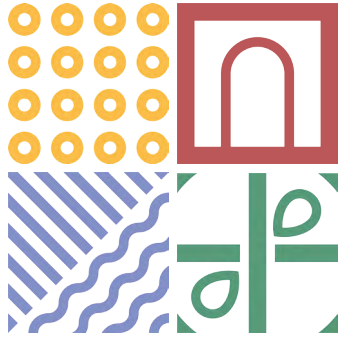
Grensgeval/Grens in aanwezigheid / De Tanthof-Oost kenmerkt zich door een gebrek aan aanwezigheid in de gebouwde omgeving. Als er wel een sterke aanwezigheid is, is dit eerder in negatieve zin, zoals bijvoorbeeld de Sporthal. Dit zorgt voor een omgeving met weinig herkenbaarheid waar weinig schoonheid te beleven is.

BELOFTE

Belofte naar gelaagdheid / De belofte naar gelaagdheid is in eerste instantie weinig zichtbaar in Tanthof-Oost. Er zijn kleinere architectonische- en kunstvoorwerpen die vragen oproepen over hun gelaagdheid maar deze zijn matig geïntegreerd in de doorgaande wijkbeleving. In de gebouwen is een gelaagdheid te vinden door afwijkingen in vorm- en kleurtypes, maar altijd zwak. Ook gebruikssporen zijn aanwezig, maar wederom zwak. Door een participatietraject hebben we meer inzicht kunnen krijgen in de narratieve gelaagdheid van plekken in Tanthof-Oost.

Belofte naar voortgang / De belofte naar voortgang is zeker aanwezig in de organische opzet van Tanthof-Oost. Het voelt alsof er meer te ontdekken is. Echter culmineert dit zelden in de ontdekking van plekken die ook echt de moeite waard zijn. Enkele licht aangezette entree locaties en de bruggetjes over het water roepen de suggestie van voortgang op, alhoewel zwak.

DE ELEMENTEN IN TANTHOF

Deze pagina laat een aantal belangrijke uitkomsten van de elementenanalyse zien om inzicht te geven hoe de methodiek in elkaar zit. In totaal hebben wij meer dan 30 plekken geanalyseerd om zo te begrijpen hoe de huidige beleving van de buurt opgebouwd is.

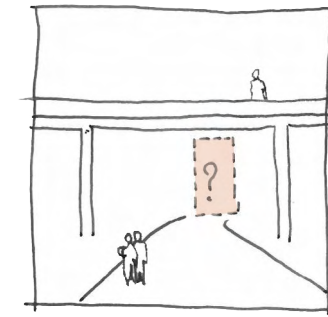

Atmosfeer door onbekende tinten

De bebouwingsclusters worden regelmatig aangezet met een afwijkend kleurgebruik. Deze geeft een benadrukking van de verandering in sfeertint. Deze kleurclusters zijn op sommige plekken in de loop der jaren gewijzigd en verliezen zo iets van hun kracht.

Kader zonder invulling

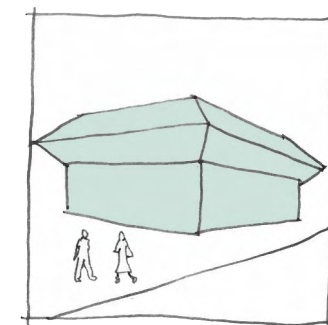
Vanuit de Veulenkamp gezien wordt de gymzaal sterk omkaderd door een loopbrug die meerdere gebouwen met elkaar verbindt. Echter heeft de sporthal zelf geen sterke aanwezigheid of belofte. De potentie hier ligt om hetgeen wat in het kader ligt te versterken.

Grens in aanwezigheid

De Tanthof-Oost heeft een gebrek aan grenzen in aanwezigheid. De enige die gevonden kon worden is de loopbrug die de verbinding maakt tussen de basisscholen en de gymzalen. Door zijn afwijkende positionering zorgt deze voor een grens in aanwezigheid.

Belofte naar gelaagdheid

Het paviljoen aan de Hazelwormstraat staat op een belangrijk stedenbouwkundig punt dat wordt aangezet door een afwijkende architectonische vorm. De vorm geeft een matig kwalitatieve belofte naar gelaagdheid.

ONTWERPEND ONDERZOEK TANTHOF-OOST

Impressie verdichtingslocatie: "Een bestaand kader wordt gevuld met een aanwezigheid"

PROCES

De casus is uitgewerkt in Tanthof-Oost. Door de analyse van de vier elementen - Sfeer, Kader, Grens en Belofte - in de buurt, gesprekken met buurtbewoners, advisering over toepasbaarheid in de praktijk door Stichting Dorp, Stad en Land en casusinformatie van de Stadsbouwmeester Gemeente Delft zijn er een viertal kanskaarten ontstaan - één per element. Hierin is de bestaande aanwezigheid van een element geduid of waar er kansen zijn om dat element te versterken. Plekken waar de kansen van verschillende elementen elkaar overlappen zijn kansrijke locaties voor verbetering, en mogelijke kwalitatieve en kwantitatieve verdichting, van de buurt.

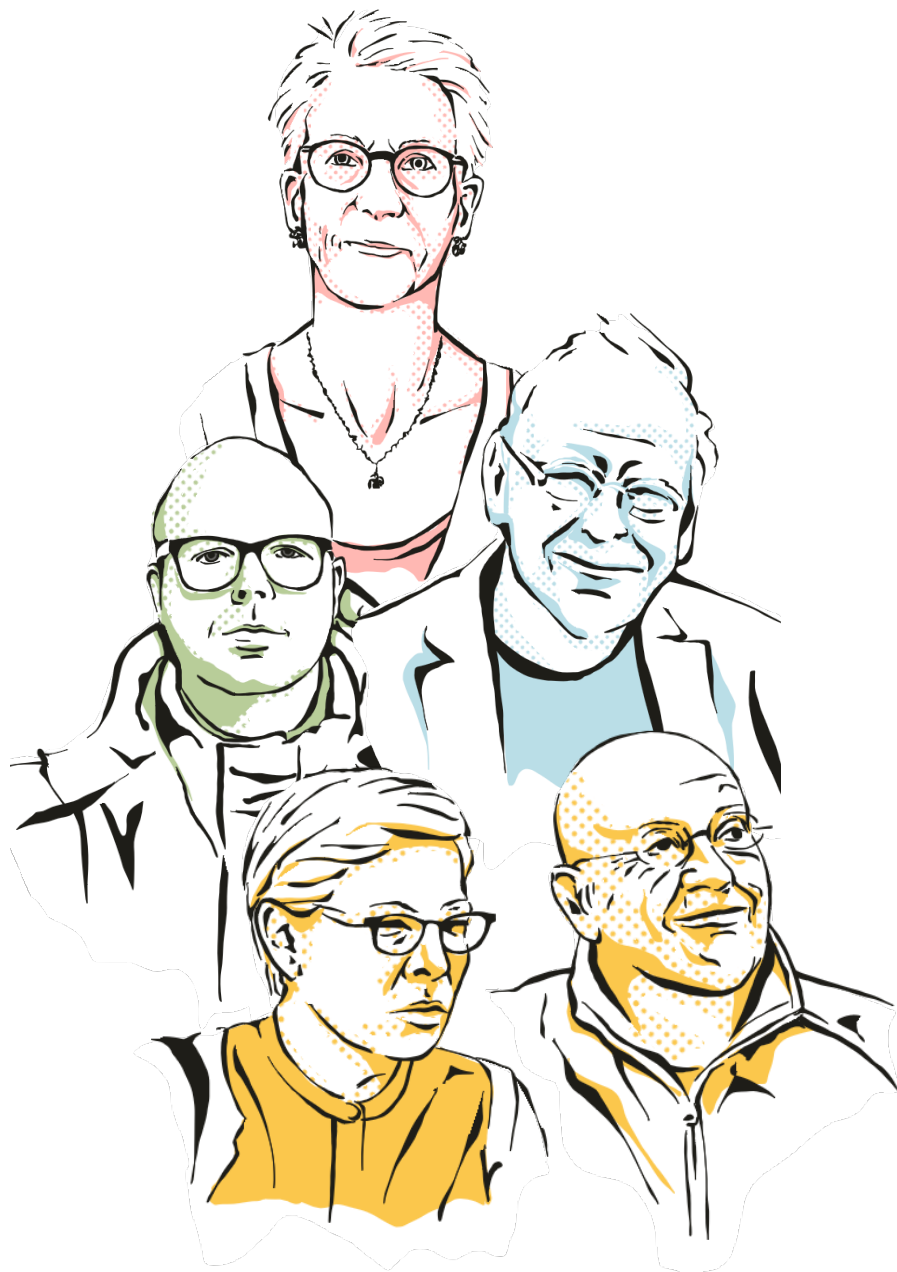
Verdichtingslocaties en ontwerpvarianten zijn onderbouwd aan de hand van de vier elementen. Sommige ingrepen hebben te maken met één enkel element, zoals het toevoegen van open kopgevels om het gevoel van veiligheid te verhogen en zo de sfeer te verbeteren.

Vaak doen de ingrepen een beroep op meerdere elementen tegelijk. Zoals het toevoegen van een bouwvolume in een bestaand Kader dat uitgewerkt dient te worden als een Belofte en Grens

binnen de bestaande Sfeer. Sommige ontwerpkeuzes komen direct uit de input van de participanten. Andere komen voort uit observaties. De meeste ingrepen vragen om een gecombineerde aanpak tussen nieuw bouwvolume en openbare ruimte.

Uiteindelijk resulteert dit in een kwalitatieve verdichtingskaart met daarop kansrijke verdichtingslocaties en bijbehorende bouwvolumes. Een uitdaging hierin bleek dat bij de toevoeging van een aanwezigheid op een locatie met minder directe aanknopingspunten dat de ingreep bijna architectonisch van aard wordt terwijl het veel vrijheid geeft voor stedelijke ingrepen.

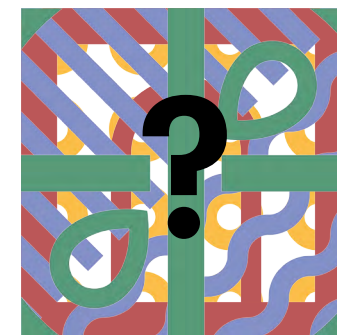
Enkele verdichtingslocaties zijn verbeeld in collages op ooghoogte (zie afbeelding). Hierin wordt op schetsmatige wijze een invulling gegeven aan de potentiële verdichting en herinrichting.

Bewoners en gebruikers van Tanthof-Oost

PARTICIPATIE

In een participatietraject zijn bewoners en gebruikers van de Tanthof-Oost geïnterviewd. Het zijn open gesprekken over hoe de buurt gebruikt en beleefd wordt. Uitspraken en stellingen uit de gesprekken worden aan de hand van de vier elementen gecategoriseerd, om bestaande inzichten te controleren en latente potenties en kansen bloot te leggen. Hieronder enkele uitspraken en bijbehorende kansen gecategoriseerd naar de vier elementen.

“Je verdwaalt makkelijk in de Tanthof”

Kans: De sfeer is (te) harmonieus. Toevoegen van herkenbare aanwezigheden kan zorgen voor herkenbaarheid in de doorgaande beleving.

“Er is veel groen en water in de wijk”

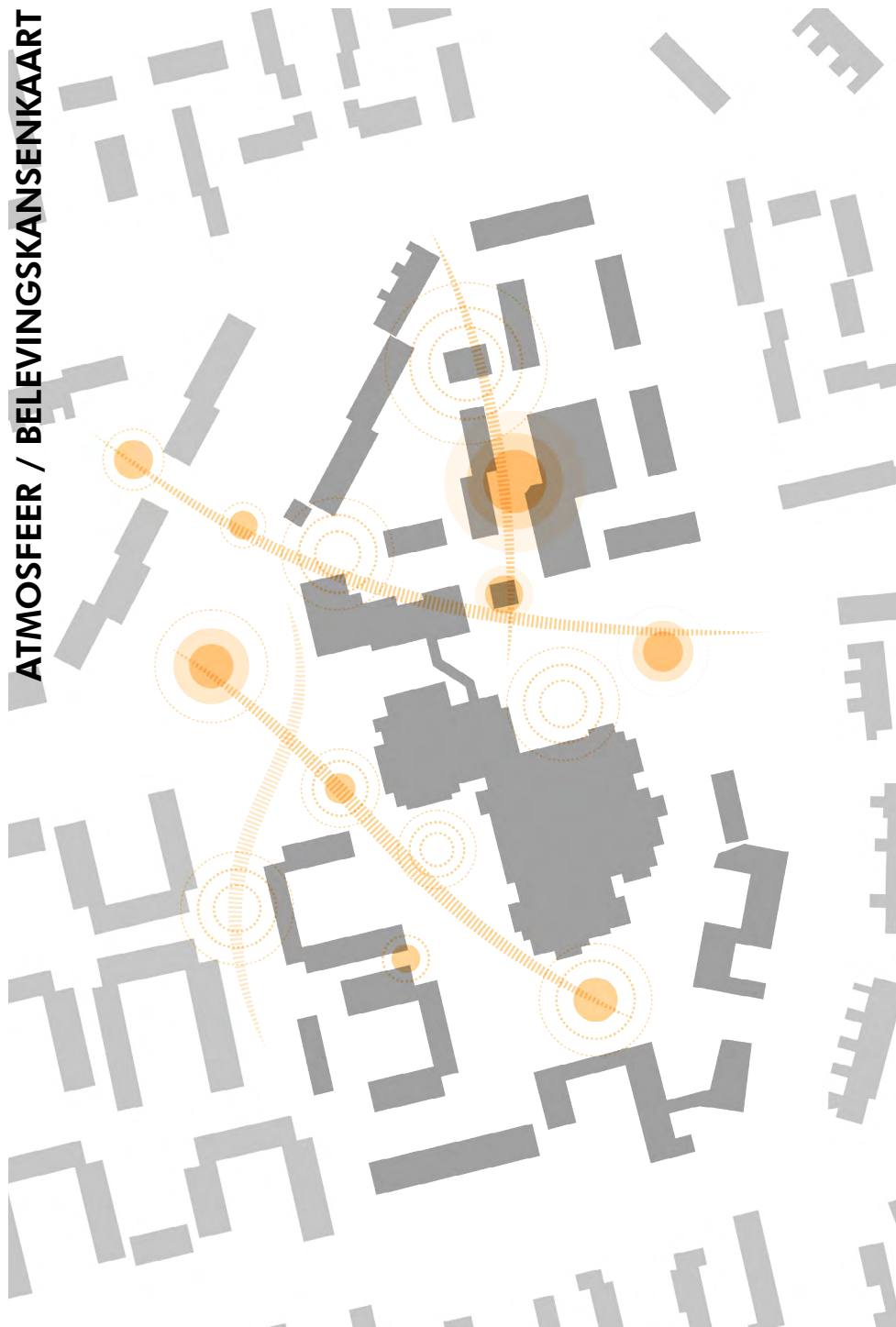
Kans: De groenblauwe lijn geeft een doorlopende sfeer aan de wijk. Deze behouden en zichtbaarder maken.

“De Tanthof heeft weinig herkenningspunten, maar de drempels herken ik wel”

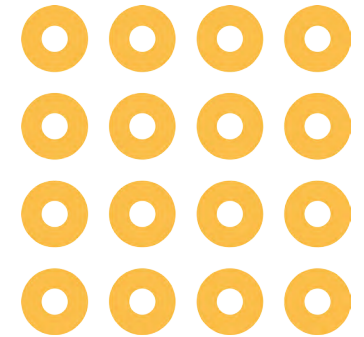
Kans: Aanwezigheden en begeleidende kaders op verschillende schalen toevoegen.

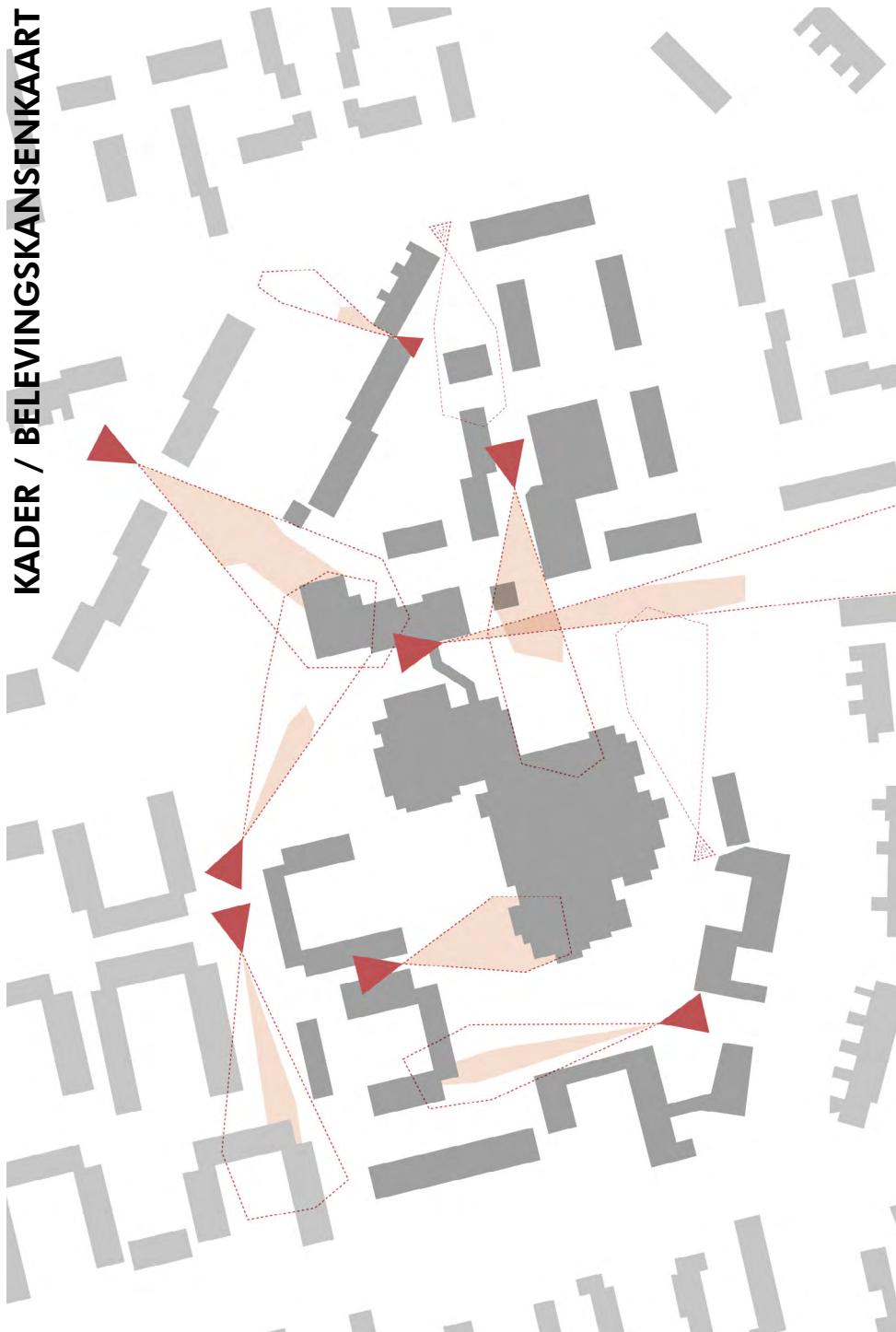

ATMOSFEER

Tanthof is een 'typische buitenwijk' (Participant 1) die over tientallen jaren organisch door meerdere stedenbouwkundige plannen heen is gegroeid. Bij het verkennen van de wijk kom je erachter dat er veel verschillende sferen zijn die meestal door groene overgangen met elkaar verbonden zijn. De kaart laat zowel de bestaande sfeerpunten van de wijk zien en de verbindende lijnen ertussen als ook plekken met potentie. De plekken met potentie kunnen bijdragen de wijk in zichzelf te verbinden, vooral in het gebied rond het blok van de basisschool.

- positieve sfeer
- potentie sfeer
- sfeertint

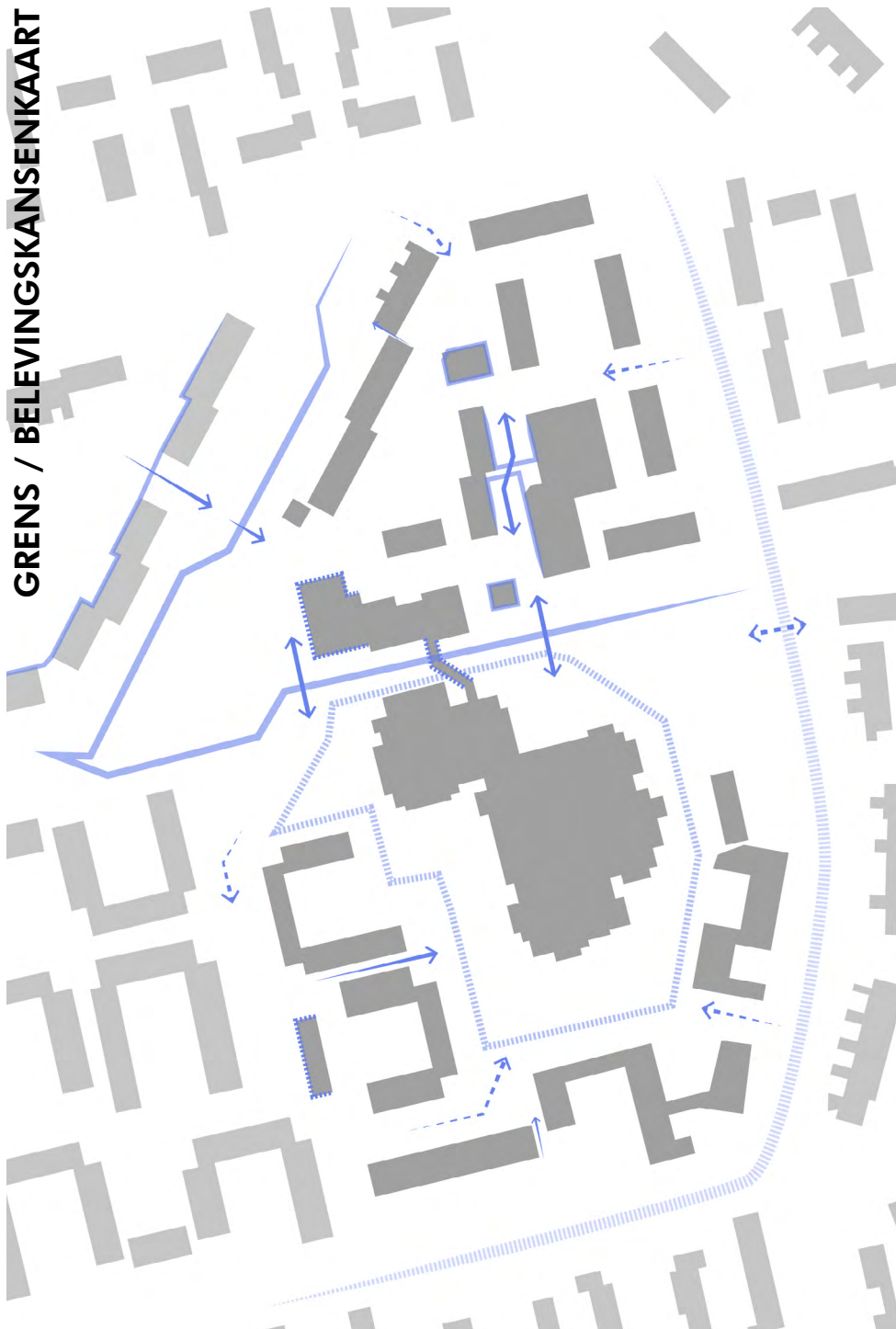

KADER

In Tanthof-Oost bevinden zich meerdere kaders. Deze zijn van verschillende schalen, van kleine steegjes tot lanen met bomen die een kader creëren. Echter zijn deze kaders vaak niet gevuld met een aanwezigheid maar blijven leeg. Hier bestaat de potentie voor de invulling van kaders op verschillende schalen door het toevoegen van aanwezigheden, bijvoorbeeld in de vorm van bouwvolumes. De kaart laat vooral bestaande (oningerulde) kaders zien.

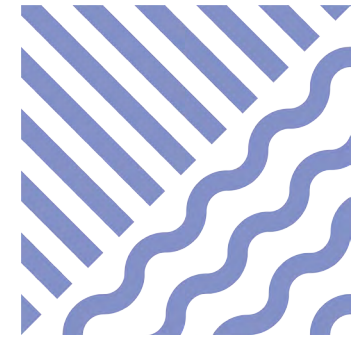

- zichtlocatie
- potentie kader
- huidig kader

GRENS

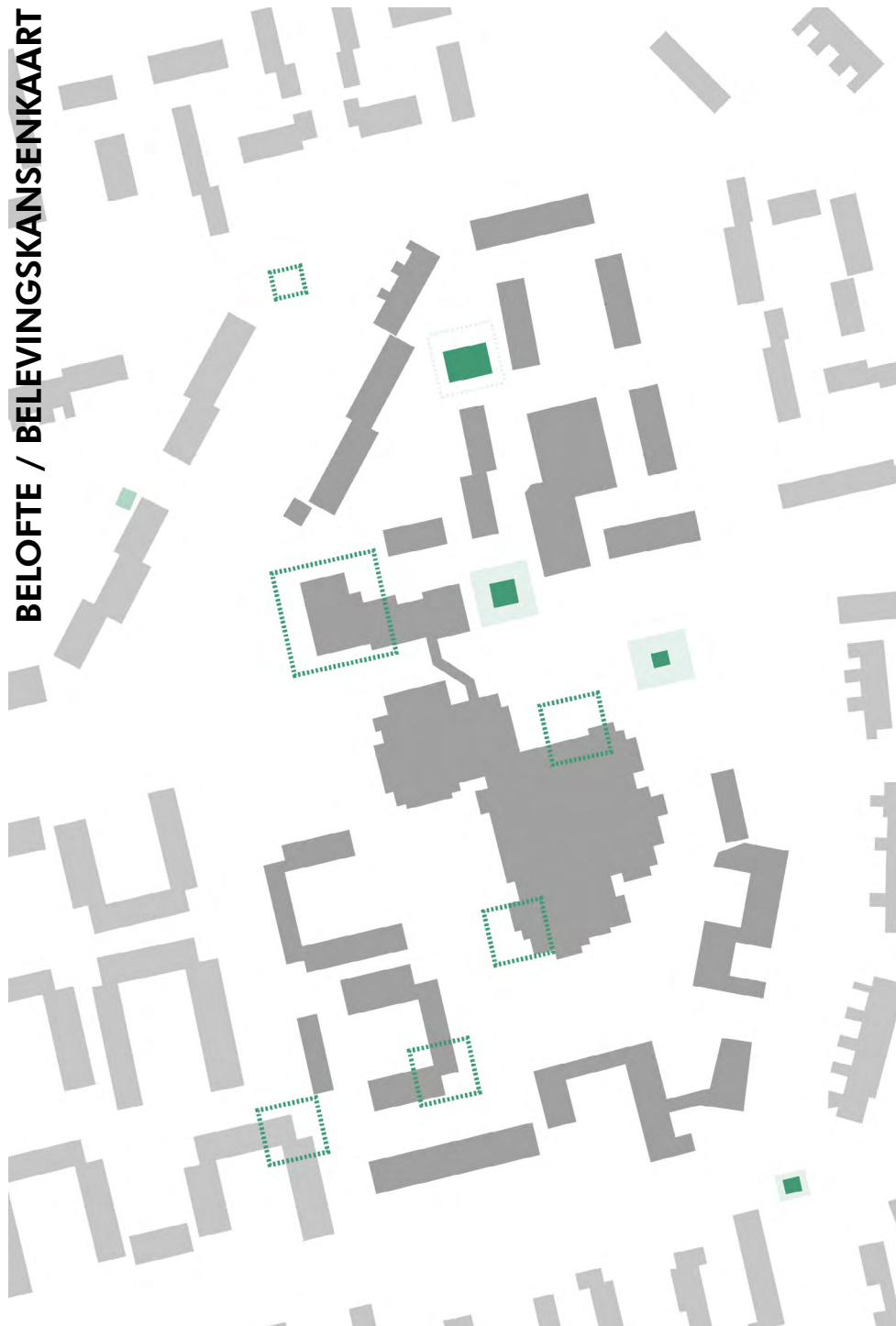
De meeste (positieve) sfeerovergangen in Tanthof-Oost ontstaan door de groenblauwe lijnen die door het hele gebied lopen. Ze geven de wijk niet alleen een natuurlijke sfeer maar ook een duidelijk contrast in atmosfeer. Echter zitten er ook grenzen die bepaalde gebieden fysiek ontoegankelijk en onoverzichtelijk maken en daardoor het gevoel van veiligheid vermindert. Deze grenzen (zoals het hekwerk bij de school) moeten door positieve grenzen worden vervangen.

↔ sfeer overgang

— positieve grens

⋯⋯⋯ potentie grens

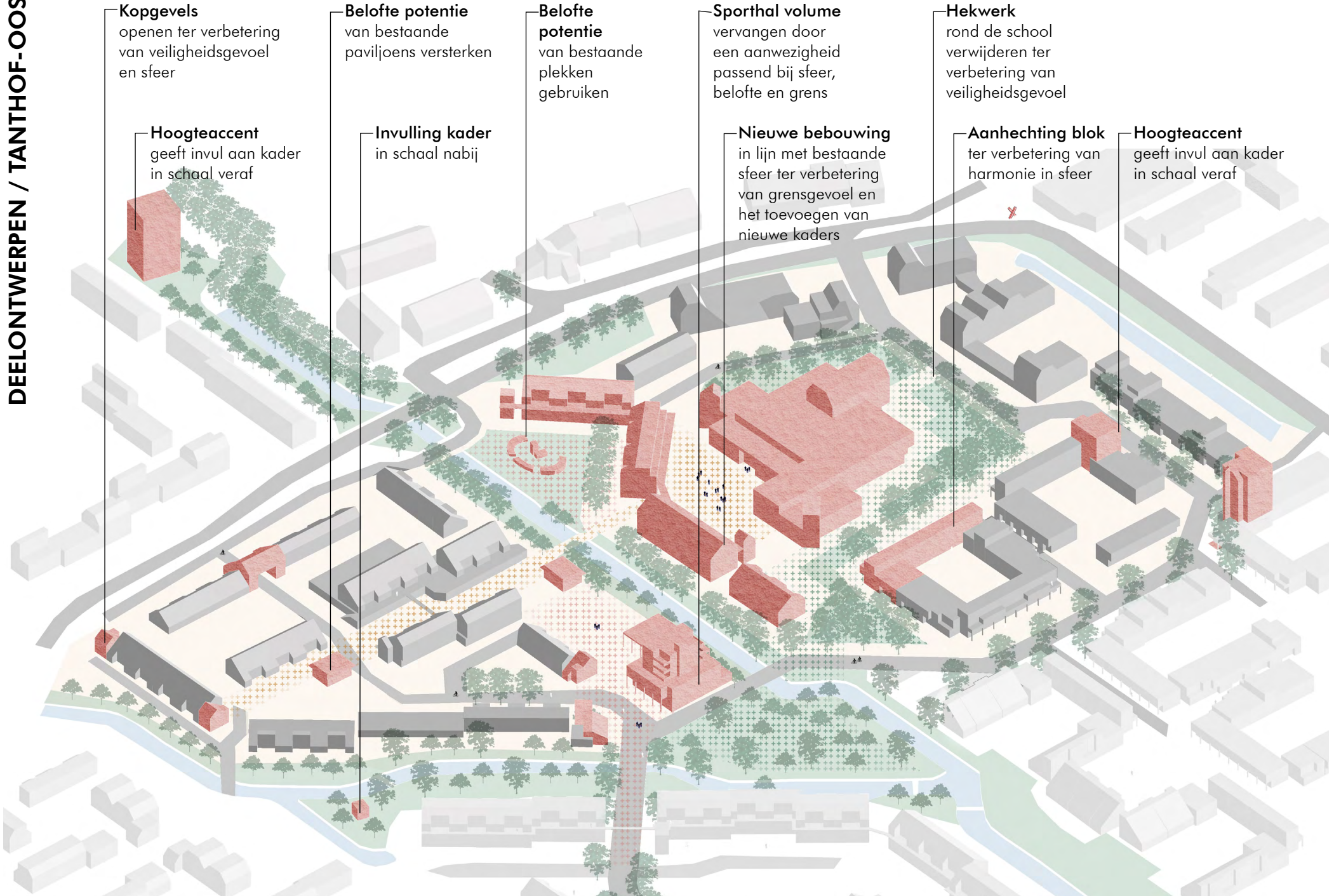

BELOFTE

Er is een belofte naar voortgang aanwezig in Tanthof-Oost die vooral voortkomt uit de organische opzet van de wijk die uitnodigt om de wijk te ontdekken. Verder zijn er weinig en zwakke beloftes naar gelaagdheid in de wijk te vinden die meestal bij hun ontdekking niet de moeite waard zijn. Door middel van een participatietraject zijn onzichtbare beloftes bloot gesteld die versterkt kunnen worden.

- bestaande belofte
- potentie belofte
- directe invloed

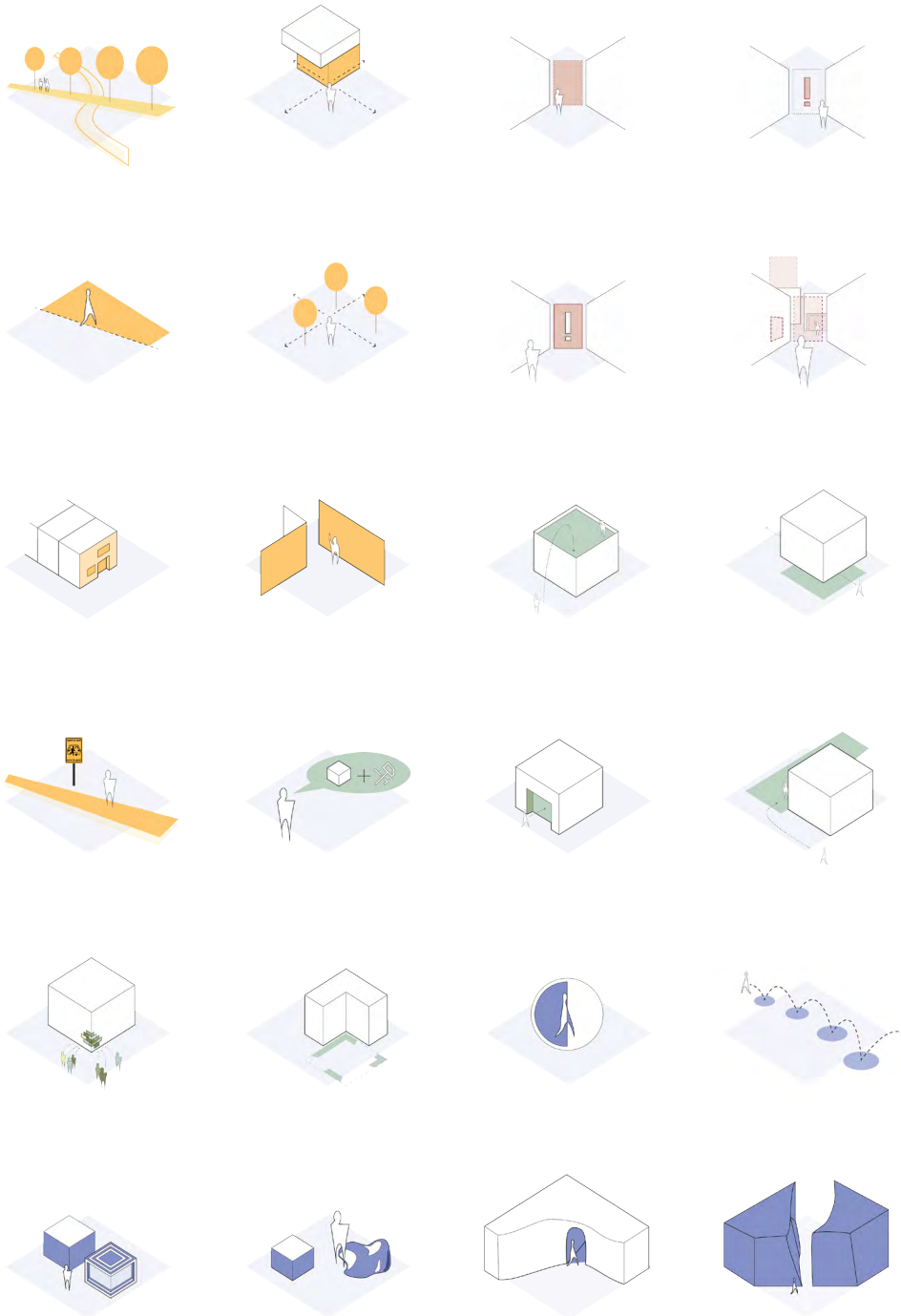

“Een kader, bestaande uit twee kopgevels, een galerij, een bruggetje en aangezet door natuurlijke elementen, wordt gevuld met een nieuwe aanwezigheid. Het kader is aangezet door groen toe te voegen. Het gevoel van veiligheid wordt verhoogd door de toevoeging van openingen in de kopgevels van het kader. De nieuwe aanwezigheid maakt een grens in schaal en vorm maar vindt aansluiting bij de algehele steer door aan te sluiten bij de materialisering en vormelementen over te nemen uit de buurt. De aanwezigheid doet een suggestie naar voortgang door de open plint, de overhoekse plaatsing en het torenelement.”

IMPRESSIE VERDICHTINGSLOCATIE

SCHOONHEID ALS BELEVING DE TOOLBOX

CONCLUSIE

De belevings kansencarten vormen de basis van een ontwerpend verdichtingsonderzoek naar de casus Tanthof-Oost. Dit heeft geresulteerd in een aantal deelontwerpen die samen zorgen voor een betere kwalitatieve beleving van Tanthof-Oost waardoor meer schoonheid te beleven is. Tegelijkertijd wordt Tanthof-Oost verdicht. Er is 7.220m² woonprogramma (107 woningen) en 1.720m² commercieel/ publiek programma toegevoegd.

Om dit te bereiken zijn ingrepen gedaan op verschillende schaalniveaus. Zowel in de openbare ruimte en ruimtelijke structuur van de buurt als in nieuw bouwvolume. Bouwvolumes zijn onder andere toegevoegd in de vorm van kopwoningen, het aanhelen of optoppen van bestaande bouwblokken, compleet nieuwe woningbouwblokken en bouwblokken voor de school en sporthal.

Alle wijzigingen en toevoegingen dragen bij aan de beleving van schoonheid in de buurt en komen voort uit tenminste één van de vier elementen. De ontwerpmiddelen die we tegen kwamen tijdens het verdichtingsonderzoek hebben we gebundeld in een toolbox die

gecategoriseerd is per element -Sfeer, Kader, Grens en Belofte-. Veel tools zijn al generiek inzetbaar voor vrijwel elke inbreidingsopgave. Sommige zijn specifiek voor deze casus en moeten met de hulp van andere casussen verbreed en gestandaardiseerd worden.

De toolbox is als middel inzetbaar voor zowel ontwerpende als semipublieke partijen voor het opstellen van een stedenbouwkundig inpassingsplan. Het doel hiervan is het vinden van inbreidingslocaties vanuit een kwalitatief perspectief. Het is aanbevelingswaardig om hierin de buurtbewoners te betrekken om informatie op te halen over bestaande beloftes en sfeer. De meest succesvolle inpassingen gebruiken meerdere ontwerptools tegelijkertijd en laten deze samenkomen in één locatie.

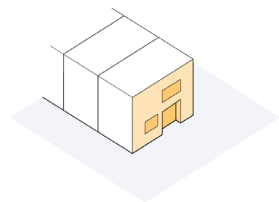

De basis van de beleving van schoonheid is atmosfeer. Wanneer deze tegelijkertijd zowel veilig, harmonieus als onbekend is heeft dit een positieve impact op de beleving van schoonheid. In de analyse is onderscheid gemaakt in de positieve of negatieve werking van deze drie aspecten. De ontwerptools geven richting om de positieve aspecten te versterken en negatieve aspecten te verhelpen.

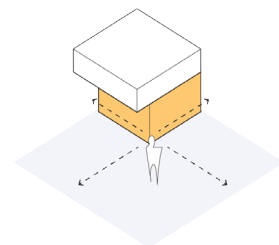
verkeer hierarchie

Buurtten waarin autoverkeer een dominante plek inneemt geven de andere gebruikers regelmatig een onveilig gevoel in de openbare ruimte. Ze moeten oplettend zijn voor gemotoriseerd verkeer. De openbare ruimte dient prioriteit te geven aan onbezonnen veilig gebruik door voetgangers en fietsers waarin de auto secundair is.

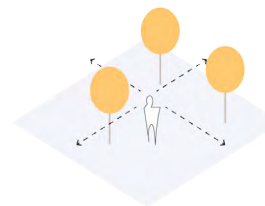
kopgevels accentueren

Een veilig gevoel ontstaat door sociaal toezicht op de openbare ruimte. Het openen van kopgevels door ramen, deuren en het toevoegen van entrees verbetert het gevoel van veiligheid op straat. Verder kan een kopgevel accent een overgang geven naar een nieuwe sfeertint.

overzicht plint

Door een open overzichtelijke plint op ooghoogte wordt het veiligheidsgevoel versterkt. Dit kan door het gebruik van glas, het plaatsen van commerciële ruimtes of het terugleggen van de plint.

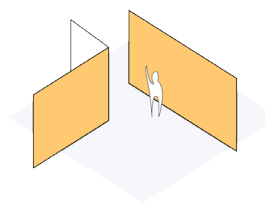
overzicht groen

In wijken met veel groen kan het overzicht belemmerd worden. Het opschonen en bijhouden van het groen op ooghoogte is essentieel om overzicht te behouden voor een veilig gevoel en duidelijke oriëntatie.

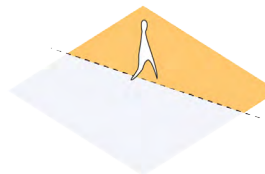
blauwgroene lijn

Natuur die door de wijk loopt creëert een harmonisch geheel, en kan zachte overgangen tussen sfeertinten laten ontstaan. Lijnen van water zorgen verder voor fysieke grenzen met verre zichtlijnen wat fijn is voor het overzicht en het toevoegen van kaders.

materiaal harmonie

Harmonieus is wanneer de objecten waaruit de omgeving bestaat een zelfde soort sfeer uitstralen. Dit kan worden bereikt door continuïteit in het materialiseren van de gebouwde omgeving. Materialisatie brengt het hele plaatje samen en zorgt voor een bekend gevoel.

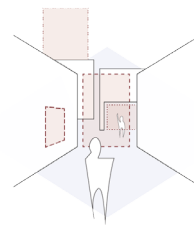
onbekende tinten

Onbekende tinten kunnen toegevoegd worden om de beleving van de buurt te versterken. Dit kan gedaan worden door het gebruik van afwijkende materialen, vormen of typologieën.

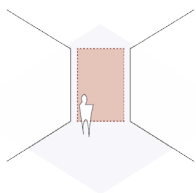

Een kader is vergelijkbaar met een schilderijlijst. Je gebruikt de lijst om de aandacht te vestigen. In de gebouwde omgeving manifesteert dit zich als podium wanneer het object lijkt opgetild, of als een kader wanneer het object wordt omkaderd. In de analyse zijn nog leegstaande kaders herkend. In de ontwerptools worden lege kaders gevuld en nieuwe kaders toegevoegd.

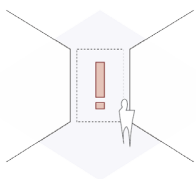
verschillende soorten

Kaders kunnen toegevoegd worden op verschillende schalen – van schaal dichtbij tot veraf. Deze kunnen ontstaan uit bouwvolumes, bomen een verzameling van bouwvolumes als podium, maar ook een doorgang of raam kunnen als kader dienen, elk met zijn eigen functie op zijn eigen schaal.

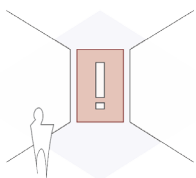
herkennen

Het herkennen van kaders biedt de mogelijkheid om deze te versterken, potentiële plekken voor het plaatsen van aanwezigheden te definiëren en type kaders te identificeren die in de wijk te vinden zijn en erbij passen (om later op nieuwe manieren toe te passen).

invullen

Het invullen van kaders door bouwvolumes biedt kansen voor stedelijke verdichting met een betekenis die niet alleen kwantitatief maar ook kwalitatief van aard is. Zo kan een toegevoegd bouwvolume als belofte en oriëntatie punt voor de openbare ruimte fungeren.

toevoegen

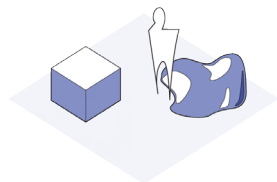
Het toevoegen van een kader kan het gevoel van waarde en belang aan een bestaande belofte toevoegen. Op stedenbouwkundige schaal kunnen meerdere kaders een sequentie vormen die de oriëntatie binnen een wijk verbetert.

Er zijn twee type transities te onderscheiden in een beleving van schoonheid; een grens in atmosfeer en een grens in aanwezigheid. Ze geven een kleine opschudding binnen de harmonieuze doorgaande beleving. In de analyse zijn overgangen tussen sfeertinten herkend en aanwezigheden met potentie benoemd. In de ontwerptools worden middelen geboden om deze te versterken.

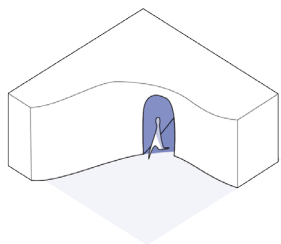
artificieel / natuurlijk

Door een contrast te maken tussen natuur- en mensgemaakt kan een aanwezigheid worden uitgelicht in zijn omgeving. In een bebouwde omgeving kan hiervoor een combinatie van natuur en bouwvolume gebruikt worden.

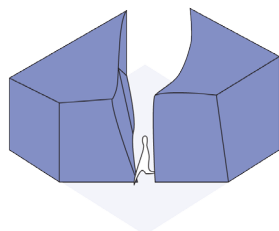
donker / licht

Contrasten kunnen voorkomen binnen een atmosfeer. Dit kan bijvoorbeeld het contrast van donker naar licht die een transitie van de ene plek naar de andere plek creëert.

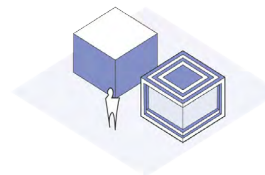
smal / open

Het contrast tussen smal en open is een grens in atmosfeer, van een kleine ruimte naar een groot plein bijvoorbeeld. De tool kan ook als basis voor een grens in aanwezigheid gebruikt worden waarin een aanwezigheid in de open ruimte is geplaatst die benaderd wordt vanuit de smalle ruimte.

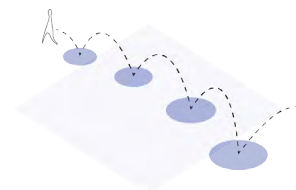
simpel / complex

Het contrast in complexiteit en detail kan een aanwezigheid onderscheiden van zijn omgeving. En zo een expressie zijn van een onbekende tint. De complexiteit van de aanwezigheid vindt bij voorkeur aansluiting bij een belofte naar gelaagdheid.

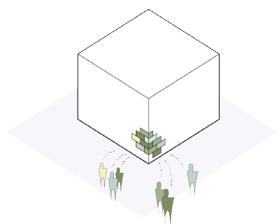
kruimelspoor

Om een effect van voortgang te stimuleren kan een 'kruimelspoor' van eenvoudige expressieve objecten gebruikt worden. Deze dient als grensverzachter of verbinder tussen verschillende sferen in een wijk.

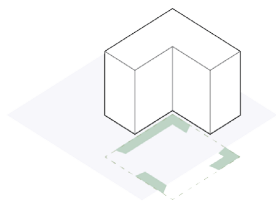

De aanwezigheid van de objecten in de omgeving doen een belofte dat er meer te ontdekken valt. Dit kan een belofte naar voortgang zijn die aangeeft dat de beleving verder doorgaat of een belofte naar gelaagdheid die narratieve potentie uitdrukt. In de analyse worden potentiële beloftes herkend. In de ontwerptools worden middelen geboden om beloftes te vormen.

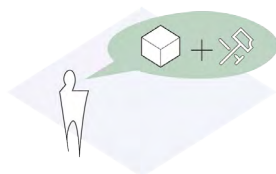
lokaal

Beloftes die ontstaan vanuit een samenwerking van de wijk(bewoners) hebben meer waarde voor de bewoners dan ingrepen die van buitenaf komen. Een belofte waar de wijk trots op is. Er is een gelaagdheid te ontdekken in het bijbehorende verhaal.

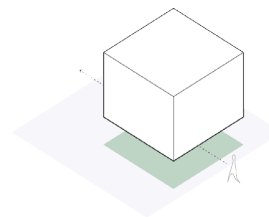
moderne ruïne

Respect voor de geschiedenis van een buurt laat een belofte naar gelaagdheid ontstaan. Oude structuren en bouwmasa kan worden hergebruikt in de vorm van een moderne ruïne. Deze geeft gelaagdheid aan de doorgaande geschiedenis van de buurt.

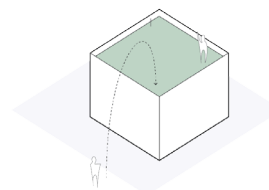
ambacht

Ambacht en detail hebben de potentie om narratieve gelaagdheid toe te voegen aan de gebouwde omgeving. Als deze ambacht typisch is voor een plek of haar bewoners werkt deze sterker.

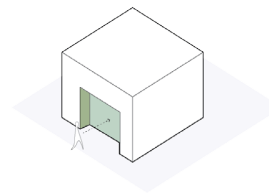
onder

Door het openen en activeren van de plint wordt voortgang onder een bouwvolume gesuggereerd.

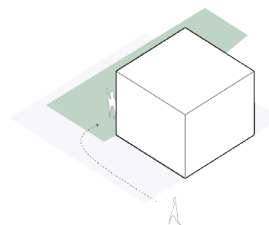
op

Een bouwvolume dat een publiek toegankelijk dak/terras heeft of suggereert geeft een belofte naar voortgang op het gebouw.

in

Een uitnodigende entree of open plint suggereert voortgang binnen een gebouw en de activiteiten erin.

achter

Activiteiten die deels zichtbaar zijn en nog te ontdekken vallen creëren een belofte naar voortgang.

IMPRESSIE VERDICHTINGSLOCATIE

“De overgang naar het winkelgebied wordt verzacht in de belevingssequentie. Er wordt een kopgevel toegevoegd die zich opent naar de straat (links) en de straat naar het winkelcentrum wordt autoeloos gemaakt om het gevoel van veiligheid te verhogen. Er wordt een nieuwe sfeertint geïntroduceerd met een plein. Dit plein is verbonden aan de herkenbare groen-blauwe as. De plint van de aanwezigheid rechts opent zich richting het nieuwe plein. Een bestaand paviljoen met grens-potentie krijgt een prominente plek aan het plein en fungeert hier als belofte naar gelaagdheid.”